

Замонавий оила трансформацияси

Эльмира Иркиновна Акрамова
НамДУ

Аннотация: Оила шахсининг тўлақонли тарбияси ва ижтимоийлашишини таъминлайдиган энг муҳим ижтимоий институтдир. Ота-оналар ушиб келаётган авлодга урнақдир, чунки келажакда улар жамиятга худди шундай вазифаларни бажариши керак булади. Унда ёшларни никоҳ тузишга ва оилани шакллантиришга қандай тайёргарлик қуриш мумкинлигини ушбу мақолада замонамиздаги оила институтидаги рўй бераётган ўзгаришлар таҳлил қилишга ҳаракат қилинган.

Калит сўзлар: оила, авлод, келажак, жамият, никоҳ, трансформация.

Transformation of a modern family

Elmira Irkinovna Akramova
NamSU

Abstract: The family is the most important social institution that provides a full-fledged upbringing and socialization of the individual. Parents are an example for the younger generation, because in the future they will have to fulfill similar responsibilities to society. This article attempts to analyze the changes that are taking place in the modern institution of the family, how to prepare young people for marriage and creating a family.

Keywords: family, generation, future, society, marriage, transformation.

Ижтимоий ҳаётнинг ҳар қандай ҳодисаси, жумладан оила трансформацияси, турли фанларнинг тадқиқот объекти бўлиши мумкин. Социологиянинг объекти ва предмети ҳақидаги умумий тушунчага асосланиб, оила трансформациясининг хусусиятларини кўриб чиқишга ҳаракат қилиб кўрамиз. Жаҳон социологик амалиётида ижтимоий билишнинг иккита парадигмаси: объективистик ва субъективистик моҳияти қуйидагича ривожланган. Объектив (ёки макросоциологик) ёндашув оилани жамиятда объектив равишда мавжуд бўлган, шахсларнинг хатти-ҳаракатларига боғлиқ бўлмаган воқелик сифатида қарайди, яъни бу ёндашувнинг тадқиқот объекти ижтимоий институт сифатида оила ҳисобланади. Оиланинг барча аъзоларини ўзаро таъсири ижтимоий ҳуқ-атвор ва шахслараро муносабатлардир.

Оила ижтимоий ҳамжамият сифатида ноёб ижтимоий ҳодиса сифатида жамиятнинг тарихий ривожланишининг субъекти бўлиб, айти пайтда ижтимоий тузилмадир. Ижтимоий тузилма сифатида оила учта кўринишда намоён бўлиши мумкин: никоҳ, қариндошлик ва бирлаштирилган шахслар тўплами сифатида.[1]

Оила одамлар ҳаётининг ижтимоий ташкилоти сифатида масъулият, ўзаро фаолият ва ўзаро ёрдам асосида шаклланади. Шунингдек, оила ижтимоий-маданий тизим бўлиб, унинг тузилиши уч даражадан иборат: биринчи даража - ижтимоий бўлиб, у ерда ижтимоий институт функцияларини бажаради; иккинчи даража - кичик ижтимоий гуруҳ бўлиб, унда у умумий фаолият субъекти ва жамоавий онгнинг ташувчиси сифатида ишлайди; учинчи даража - бу шахсият, бу ерда оила инсоннинг биологик, ижтимоий ва маънавий эҳтиёжларини қондиришга хизмат қилади[2]. Оила бирлиги ижтимоий ва психологик алоқаларга асосланади. Оила социологиясида шахсни ўрганиш алоҳида эмас, балки айнан оила орқали амалга оширилади. Оилани алоҳида шахсга ажратиш мумкин эмас, чунки бундай соддалаштириш оила социологиясини тадқиқот объекти ва предметдан маҳрум қилади. Ижтимоий институт даражасида оила жамиятнинг ижтимоий тузилмадаги ўрнини ҳисобга олган ҳолда бошқа ижтимоий институтлар билан ўзаро алоқада бўлган институционал қуйи тизими сифатида қаралади. Тадқиқотчи оиланинг ижтимоий ташкилот сифатидаги фаолиятига муурожаат қилганда, унга хос бўлган мақомлар ва ижтимоий роллар тўплами таҳлил қилинади.

Демак, оила социологиясида “ижтимоий институт” ва “кичик ижтимоий гуруҳ” категорияларидан фойдаланиш оилани социологияда макро ва микро даражада ўрганишни бирлаштириш имконини беради. Оилани ижтимоий институт сифатида ўрганиш оиланинг бошқа ижтимоий институтлар билан, ижтимоий жараёнлар ва уларнинг ўзгаришлари билан муносабатини очиқ беради. Оилани кичик ижтимоий гуруҳ сифатида ўрганиш оиланинг шаклланиши, фаолияти ва парчаланиши қонуниятларини, шахс ва жамият ўртасидаги муносабатларни тушунишга ёрдам беради. Оилани микро ва макро даражада ўрганишнинг ушбу методологияси замонавий жамиятда содир бўлаётган жараёнларнинг оилани ўзгартиришга таъсирини ўрганиш имконини беради.

Замонавий оилани ижтимоий институт ва кичик ижтимоий гуруҳ сифатида ўрганар экан, шуни таъкидлаш керакки, жамиятдаги инқироз ҳодисалари оила мавқеига таъсир кўрсатди ва унинг моҳиятини ўзгартирди. Замонавий оила инқирозининг батафсил таҳлили рус социологлари А.И. Антонов, В.М. Медковалар томонидан олиб борилди. Муаллифлар оила инқирозини ўрганишда икки дунёқараш ёндашувини ажратиб кўрсатадилар: “либерал-прогрессив” ва “консерватив-инқироз”. Биринчи ёндашувнинг моҳияти

шундаки, эски анъанавий оила парчаланани ва унинг ўрнида янги тузилмалар пайдо бўлади. Иккинчи ёндашувнинг маъноси шундан иборатки, оила ижтимоий институт сифатида бутунлай йўқ бўлиб кетади, шунинг учун оилавий турмуш тарзини мустаҳкамлаш, анъаналарни сақлаш керак [3].

Замонавий жамиятда унинг модернизацияси муносабати билан оиладаги қадрият муносабатларида ўзгаришлар рўй бермоқда, ва ушбу ҳолат унинг бир қатор институционал хусусиятларини йўқотишига олиб келди. Таъкидлаш жоизки, бу ўзгаришлар шахнинг шахсий ва иқтисодий манфаати оилавий муносабатлардан устун кела бошлаганида намоён бўлди; оила истеъмол характериға эға бўлганлиги сабабли оилада эркак ва аёлнинг роли ўзгармоқда. Оила географик ва ижтимоий жиҳатдан мобилроқ бўлаяпгани кузатилмоқда.

Замонавий оила аниқ ифодаланган жинс ва ёшга бўйсунмиш, яъни хотиннинг эриға, болаларнинг ота-оналарига бўйсунмишиға асосланган патриархал оилани рад этишни намоёмиш этади. Модернизация оила ва никоҳнинг кўплаб шакллариининг пайдо бўлишиға олиб келмоқда. Аста-секин, болалар ва шахсий ҳаётнинг қийматиға асосланган патриархал оиладан болаларға йўналтирилган оилаға, сўнгра турмуш қурган оилаға ўтиш содир бўлмоқда, унинг бошида хотин ва эрнинг шахсий ўзаро муносабатлари бўлиб, улар томонидан тартибға солинади ахлоқий тамойиллар ва қадриятлар мавжуд [4].

Кўриниб турибдики, оила ижтимоий институт сифатида нафақат замонавий жамиятда, балки постиндустриал ривожланиш босқичиға кирган жамиятларда ҳам чуқур ўзгаришларни бошдан кечирмоқда. Бундан ташқари, Европа, АҚШ, Канада ва бошқа мамлакатларда оиланинги анъанавий патриархал моделидан никоҳ, ядровий моделға ўтиш Россияға қараганда анча олдин содир бўлган. Асрлар давомида ўзлаштирилган анъанавий қадриятлар индивидуаллик ва шахнинг худбинлигиға асосланган либерал қадриятларға зид келди. 20-асрнинг охирида кўп оилалар анъанаси йўқолди, бундан ташқари, ажралишлар сонининг кўпайиши ва никоҳлар сонининг камайиши, битта ота-онали оилалар сонининг кўпайиши, шунингдек аралаш оилалар сони (масалан, болали аёл боласиз эркакка турмушға чиққанда ёки аксинча, тарбияланувчилари бўлган оила ва бошқалар) - бу замонавий оиланинги ривожланиш тенденцияларининг тўлиқ бўлмаган рўйхати. Анъанавий оилавий қадриятлар - никоҳ, ота-она тарбияси, никоҳнинг мустаҳкамлиги - мавқе ўсиши, касбий фаолият, шахсий ва моддий мустақиллик каби бошқа қадрият йўналишлари билан алмаштирилади.

Оиланинги ижтимоий институт сифатида инқирози, шунингдек, никоҳ муносабатлари институтининг деградациясида, хусусан, рўйхатдан ўтмаган никоҳлар сонининг кўпайиши, ноанъанавий никоҳ турларининг (фуқаролик никоҳи, дам олиш кунларидаги никоҳ) пайдо бўлишида ҳам намоён бўлади.

Оила кичик ижтимоий гуруҳ сифатида, бизнинг фикримизча, оиланинг ижтимоий институти каби кенг кўламли инқирозни бошдан кечирмайди. Кичик ижтимоий гуруҳ сифатида оиланинг нуфузи юқориликча қолмоқда. Бунинг сабаби шундаки, оила доимо ўзгариб турадиган жамиятда барқарорликнинг маънавий манбаидир.

Умуман олганда, замонавий жамиятларда оила ижтимоий институтида инқироз мавжудлигини айтишимиз мумкин. Унинг ёрқин далили ривожланган мамлакатларда ажралишларнинг ўсиши бўлиб, бу оиланинг никоҳ моделини тасдиқлаш билан боғлиқ. Швеция, Дания, Голландияда жинслар ўртасидаги тенглик муносабатлари мустақамланмоқда, туғилиш даражаси назорат қилинади, бу ажралишларнинг кўпайишига олиб келади. Ва аксинча, оила ҳақидаги анъанавий ғоялар сақланиб қолган мамлакатларда (Ирландия, Италия, Греция) ажралиш даражаси юқорида қайд этилган мамлакатлардагидек юқори эмас.

Шундай қилиб, замонавий жамиятнинг ўзгариши оила асос бўлган анъанавий қадрият йўналишларининг ўзгаришига олиб келди. Катта оила қадриятидан бир болали оилага, оилавий марказчилик қадриятидан эгоцентризмга ўтиш бевосита замонавий жамиятларда рўй бераётган иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий ўзгаришлар билан боғлиқ. Оила ижтимоий институт сифатида ўзгармоқда. Агар оиланинг асосий вазифалари - фарзанд кўриш, болаларни парвариш қилиш ва тарбиялаш - бажарилмаса, унда, эҳтимол, оиланинг ижтимоий институт сифатида қулаши ҳақида гапириш керакдир. Замонавий оиланинг ривожланиш тенденцияларини ўрганиш ва унинг инқирозини бартараф этиш бўйича прогнозлар ва тавсияларни ишлаб чиқиш керак. Оила жамиятнинг асосий бўғини сифатида ўзгариши мумкин, лекин у бутунлай йўқ бўлиб кетиши мумкин эмас.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Антонов А. И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов) : учебн. пособие для вузов. – М.: Издательский Дом «Nota Bene», 1998. – 360 с.

2. Голод С. И. Моногамная семья: кризис или эволюция? // Соц.-полит. журнал. – 1995. – № 6. – С. 74–87.

3. Ляушева С. А. Влияние модернизации общества на институт семьи. [Вестник Адыгейского государственного университета. Серия1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология.](#) – № 2. – 2010. – С. 105–110.

4. Клемантович И.П., Соболева М.К., Перлова И.В. **ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ ПОКОЛЕНИЯМИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ** //

Международный студенческий научный вестник. – 2018. – № 3-6.

5. Абдулвохидов Э. «Pedagogical thoughts reflected in the story of Ch.Aitmatov “White stemboat”» // Международный научный журнал. – Филадельфия, АКШ, – 2020(International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia, USA issue 10, volume 78 published October 30, 2019). Стр.432-434. (Global Impact Factor. 7,8)

6. Абдулвохидов Э. «Pedagogical thoughts in the journalism of Chingiz Aitmatov» //Международный научный журнал. – Филадельфия, АКШ, – 2020 (International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia, USA issue 10, volume 91 published October 11, 2020, Scopus ASCC: 1208). Стр.101-104. (Global Impact Factor. 7,8)

7. Абдулвохидов Э. Chingiz Aitmatov’s pedagogical concept in the development of pedagogical and publicistic thought (Педагогическая концепция Чингиза Айтматова в развитии педагогической и публицистической мысли) // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. ISSN: 2249-7137. Vol. 11, Issue 3, March 2021.Стр. 1050-1057. (Global Impact Factor. 7,8)

8. Файзуллаева Х. Э. «Работа по фразеологии при изучении имени числительного» Science and education. Scientific journal. ISSN 2181-0842. Volume 1, ISSUE 2, May 2020, 574-577

9. Fayzullayeva KH.E. “Metaphor explanation methods when studying artistic” Multidisciplinary Peer Reviewed Journal. Research for revolution. ISSN № -2581-4230. Impact Factor-5.785. Volume 6, ISSUE 7, July-2020, 298-301p

10. Файзуллаева Х. Э. “Обогащение русской речи студентов общезыковыми метафорами.”Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 4 ISSN 2181-1784. Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423

11. Ismanova M.M. “What made V. P. Gusin to use pseudonyms” JournalNX A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal Research for Revolution ISSN №-2581 – 4230 Impact Factor-5.785. Volume 6, ISSUE 7, July-2020. - Page No.: 302-304

12. Исманова М.М. “Поэты серебряного века в оценке В.Полонского” Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 4 ISSN 2181-1784. Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423 – Page No.: 1075-1080.

13. Chjen Elena V. «Personally-oriented approach in upbringing students in the system of lifelong education» ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Jornal. ISSN: 2249- 7137 Impact Factor SJIF 2020= 7. 13 ,17-21 бет

14. Chjen Yelena Vitalyevna «Interactive methods of teaching russian literature in schools with uzbek language learning». Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 4 ISSN 2181-1784.

Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423 – Page No.:1169-1175.

15. Akramova E. I. “ Education of high-level young people in the family and inter-flow conflict” Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 4 ISSN 2181-1784. Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423 – Page No.:1072-1075.

16. Dedakhanova M.M. Нейролингвистика в развитии речи учеников с 12-15 лет. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 5. Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423

References

1. Antonov AI Microsociology of the family (methodology of studying structures and processes): textbook. manual for universities. - M .: Publishing House "Nota Bene", 1998. - 360 p.

2. Hunger SI Monogamous family: crisis or evolution? // Sots.-polit. magazine. - 1995. - No. 6. - P. 74–87.

3. Liausheva S. A. Influence of modernization of society on the institution of the family. Bulletin of the Adyghe State University. Series 1: Regional studies: philosophy, history, sociology, jurisprudence, political science, cultural studies. - No. 2. - 2010. - pp. 105–110.

4. Klemantovich I.P., Soboleva M.K., Perlova I.V. INTERACTION BETWEEN GENERATIONS IN MODERN CONDITIONS // International student scientific bulletin. - 2018. - No. 3-6.

5. Abdulvohidov E. "Pedagogical thoughts reflected in the story of Ch.Aitmatov" White stemboat "" // International scientific journal. - Philadelphia, AQIII, - 2020 (International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia, USA issue 10, volume 78 published October 30, 2019). Pp. 432-434. (Global Impact Factor. 7.8)

6. Abdulvohidov E. "Pedagogical thoughts in the journalism of Chingiz Aitmatov" // International scientific journal. - Philadelphia, AQIII, - 2020 (International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia, USA issue 10, volume 91 published October 11, 2020, Scopus ASCC: 1208). Pages 101-104. (Global Impact Factor. 7.8)

7. Abdulvohidov E. Chingiz Aitmatov's pedagogical concept in the development of pedagogical and publicistic thought // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. ISSN: 2249-7137. Vol. 11, Issue 3, March 2021. p. 1050-1057. (Global Impact Factor. 7.8)

8. Faizullaeva Kh. E. "Work on phraseology in the study of the name of a numeral" Science and education. Scientific journal. ISSN 2181-0842. Volume 1, ISSUE 2, May 2020, 574-577

9. Fayzullayeva KH.E. "Metaphor explanation methods when studying artistic" Multidisciplinary Peer Reviewed Journal. Research for revolution. ISSN No. -2581-4230. Impact Factor-5.785. Volume 6, ISSUE 7, July-2020, 298-301p

10. Fayzullaeva Kh. E. "Enriching the Russian speech of students with general linguistic metaphors." Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 4 ISSN 2181-1784. Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423

11. Ismanova M.M. "What maked V. P. Gusin to use pseudonyms" JournalNX A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal Research for Revolution ISSN # 2581 - 4230 Impact Factor-5.785. Volume 6, ISSUE 7, July-2020. - Page No .: 302-304

12. Ismanova M.M. "Poets of the Silver Age in V. Polonsky's Assessment" Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 4 ISSN 2181-1784. Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423 - Page No .: 1075-1080.

13. Chjen Elena V. "Personally-oriented approach in upbringing students in the system of lifelong education" ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Jornal. ISSN: 2249- 7137 Impact Factor SJIF 2020 = 7.13, 17-21 bet

14. Chjen Yelena Vitalyevna "Interactive methods of teaching Russian literature in schools with uzbek language learning". Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 4 ISSN 2181-1784. Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423 - Page No.:1169-1175.

15. Akramova E. I. "Education of high-level young people in the family and inter-flow conflict" Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 4 ISSN 2181-1784. Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423 - Page No.:1072-1075.

16. Dedakhanova M.M. Neuro linguistics in the development of the speech of students from 12-15 years old. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 5. Scientific Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423